

از ۱۵ هزار پلاک مسکونی است خالی از سکنه است. زمانی می توان از احیای واقعی بافت تاریخی یزد سخن گفت که علاوه بر مرمت بافت، کاری صورت بگیرد که زندگی به این بافت برگردد و تعداد پلاک های مسکونی خالی از سکنه پر شود.»

دهقانی از پیشنهادهایی که مطرح است، می گوید: «در حال حاضر خارج از حریم شهری یزد طرحی مصوب شده که خانه های مسکن ملی ساخته شود، در حالی که می توان همین پلاک های مسکونی خالی از سکنه را که مجهول المالک یا کثیرالمالک هستند، به همین پروژه اختصاص داد. اراده جمعی باید در فضای مدیریتی ارشد استان ایجاد شود تا پلاک ها تعیین تکلیف شود.»

آشفته گی در ساختار اجتماعی و کالبدی بافت تاریخی شهر

سال گذشته بود که رئیس کمیسیون شهرسازی، معماری و عمران شورای اسلامی شهر یزد عنوان کرد: «بافت تاریخی شهر دچار مشکلاتی مانند آشفته گی در ساختار اجتماعی و کالبدی است.» دهقانی درباره این آشفته گی می گوید: «بسیاری از این خانه ها مشخص نیست مال چه کسی است؛ گفته می شود تعدادی از آنها متعلق به یهودیانی است که از ایران رفته اند یا اقلیت های زرتشتی که دسته جمعی مهاجرت کرده اند. به طور کلی احیا صرفا مرمت بنا نیست؛ احیای اصلی زمانی اتفاق می افتد که تداوم زیست و حیات در بافت ثبت جهانی شده جاری شود.»

شهریور ۱۳۹۵ ارزیاب یونسکو بعد از بررسی وضعیت بافت تاریخی شهر، نتیجه بازدیدش را اینطور گزارش کرد: «اکثر سایت های جهانی دارای ویژگی های خاص خود در حوزه های میراث ملموس و ناملموس هستند، اما میراث فرهنگی و تاریخی مردم یزد دارای ذات و روح مشترکی است.» بهار ۱۴۰۰ و تابستان ۱۴۰۱ مردم یزد شاهد سیلی مخرب بودند که تصاویر آسیب ها و خرابی های هونوز در بافت تاریخی یزد دیده می شود. مهران فاطمی، استاندار یزد میزان خسارت وارده در استان را افزون بر ۸ هزار میلیارد تومان و ساخت حداقل هزار خانه مسکونی در شهر و روستا را برآورد اولیه کرد. اما گفته شد بافت تاریخی سالم مانده. معاون میراث فرهنگی وزارت میراث فرهنگی این استان در آن روزهای سخت یزد عنوان کرد: «از میان ۲۳ هزار پلاک ثبتی واقع در محدوده ثبت جهانی، ۴۰۰ خانه تخریب کلی شده (حدود یک درصد) و ۴۰۰ خانه آسیب دیده و خسارت جزئی به آنها وارد شده است.»

چرا تزییق پول راهکار احیای بافت تاریخی نیست

مدیر صندوق توسعه و احیای یزد توضیح می دهد: «۲۴ ساعت بعد از سیل مخرب امسال ضرغامی، وزیر میراث فرهنگی و گردشگری ۵ میلیارد تومان به اداره کل استان واریز کرد تا مصالح ضروری در حوزه بافت تاریخی تهیه و مرمت شروع شود، اما این مبلغی که اختصاص پیدا کرد، برای احیای بافت آسیب دیده کافی نیست؛ مسأله اینجاست که تا چه زمانی دولت باید پول بدهد تا مرمت ها صورت گیرد و دوباره تخریب شود؟ فرض کنید ۳ میلیارد تومان هزینه یک پلاک ثبتی می کنیم تا مرمت شود، ولی یک روزی مثل روزهای بارانی پاییزی اخیر کافی است تا باران برگ های درخت ها را در ناودان بام خانه ها جمع کند و آب روی بام خشتی جمع شود؛ ۳ میلیارد تومان در عرض چند ساعت نابود می شود، زیرا سقف پایین می آید.» دهقانی معتقد است: «بهترین راه این است که این خانه ها ساکن داشته باشند تا در این مواقع کسی باشد که به داد ناودان گرفته شده برسد. راهکار تزییق پول نیست؛ راهکار این است که دادستان، استاندار و مدیرکل میراث کتار هم بنشینند و همه خانه های کثیرالمالک و مجهول المالک را با اعلامیه در رسانه ها و مطبوعات تعیین تکلیف کنند. اگر این اتفاق نیفتد، میراث گرانتقدر یزد به مرور زمان نابود می شود. ناودان های خشتی هرچقدر پول برایشان هزینه شود، آن را می بلعند. این دور باطل است، چون مرمت می شود و دوباره تخریب می شود.»

گزارش «شهروند» از وضعیت بافت تاریخی یزد

این ۱۵ هزار پلاک را تعیین تکلیف کنید

یونسکو است که مسابقه هایی دارد و به بناها براساس مرمت و بازسازی جوایزی را اهدا می کند. این اولین بار در ایران بود که جایزه ممتاز به یک بنای تاریخی تعلق گرفت.»

بیش از ۸۰ درصد پلاک های مسکونی این بافت شامل ۱۵ هزار پلاک مسکونی خالی از سکنه است؛ زمانی می توان از احیای واقعی بافت تاریخی یزد سخن گفت که علاوه بر مرمت بافت، کاری صورت بگیرد که زندگی به این بافت برگردد و پلاک های مسکونی خالی از سکنه پر شود.

کاظم نژد توضیح می دهد که احیا و مرمت قنات زارچ ۶ سال پیش شروع شد؛ «این قنات به معضل تجمع فاضلاب تبدیل شده بود و ما به اصطلاح آن را روی تخت غسالخانه یعنی کاملاً بی جان تحویل گرفتیم؛ خوشبختانه تلاش های زیادی شد تا توانستیم آن را از حالت مرگ نجات دهیم. سازه های وابسته به معماری و مرمت انجام شد و در مهم ترین اقدام توانستیم قنات را زیست پذیر کنیم؛ یعنی ماهی هایی که در بالادست بودند و به قنات نمی آمدند، حالا در قنات زندگی می کنند. قنات زارچ حالا تنها قنات دایر در شهر یزد است؛ شهری که بیش از ۳۰ قنات تاریخی دارد.»

احیای بافت تاریخی با بازگشت زندگی پایدار امکان پذیر است

«این جایزه می تواند نقش یزد را در توجهات خارجی بیشتر کند.» باین حال اما و اگرهای مدیریت بافت ثبت جهانی یزد همچنان باقی است. دهقانی توضیح می دهد: «همچنان معضل بافت تاریخی یزد، ایجاد سکونت و زندگی پایدار در بافت است. بیش از ۸۰ درصد پلاک های مسکونی این بافت که شامل بیش

شهر یزد را در فهرست میراث جهانی ثبت کرد، تا نخستین پرونده یک شهر تاریخی ایران در فهرست جهانی به ثبت برسد؛ اقدامی که مسئولیت های بیشتری را متوجه متولیان میراث فرهنگی کرده است. بافت تاریخی یزد را در مساحت ۷۴۳ هکتار و با حریمی پنج هزار هکتاری سال ۱۳۸۴ در فهرست آثار ملی به ثبت رساندند، تا ۱۲ سال بعد که یونسکو هم به جهانی شدن آن رأی داد. در این فاصله ملی تا جهانی شدن یزد، مسئولان شهری و میراثی وعده و وعیدهایی دادند که در آنها فقط از شکوفایی بافت و رونق گردشگری گفته شد.

اهدای جایزه ممتاز یونسکو به تنها قنات زنده یزد

«ما تا الان تجربه دریافت جایزه ممتاز یونسکو را نداشتیم. دو هفته پیش جایزه ممتاز یونسکو در زمینه مرمت و احیا از سوی این سازمان جهانی به قنات زارچ یزد داده شد.» دهقانی در توضیح اهمیت این جایزه می گوید: «گردشگران چکمه می پوشند و ۷۰ متر زیر زمین می روند تا آنجا قناتی را که خشک بوده و مملو از آب فاضلاب و منشأ سالک ولی حالا به آب زلالی تبدیل شده است که ماهی زنده در آن زیست می کند، از نزدیک ببینند. این قنات نورپردازی و مناسب سازی شده و گردشگران چکمه می کنند و از یک سو پایین می روند و از سوی دیگر بالا می آیند.»

قنات زارچ جایزه ممتاز ۲۰۲۲ یونسکو را دریافت کرد. «قنات زارچ از برندگان این دور از جوایز یونسکو بود. قنات زارچ که بیش از سه هزار سال قدمت دارد، قدیمی ترین قنات جهان است که شریان حیات بخش شهر زارچ در یزد به شمار می آید و همیشه به عنوان عنصر حیاتی تامین آب در اختیار مردم و کشاورزان قرار داشته.» ابراهیم کاظم نژد، مدیر پایگاه قنات ها در میراث جهانی یزد درباره این جایزه به «شهروند» می گوید: «در این دور از جوایز یونسکو ۱۳ مورد از ۶ کشور از جمله افغانستان، چین، هند، نپال، ایران و تایلند توسط هیأت داوران بررسی و مورد تقدیر واقع شدند. این روند هر ساله

برخی از این خانه ها ساکن شده اند.» احسان دهقانی، مدیر صندوق توسعه و احیای یزد، با این توضیحات به «شهروند» می گوید: «معضلاتی که به واسطه سکونت اتباع ایجاد شده و مناطقی که معضلات فرهنگی و اجتماعی مثل اعتیاد آنها را تحت تاثیر قرار داده، هنوز هم در یزد هست و قابل انکار نیست؛ اما کمتر شده است.» دهقانی ادامه می دهد: «دلیلش هم به اتفاق مبارک پنج سال پیش برمی گردد. ثبت جهانی بسیار یزد را مورد توجه گردشگران خارجی قرار داده، به طوری که ورود گردشگران به یزد بسیار بیشتر از گذشته شده است.»

احیای بافت جهانی سرعت گرفته و مجوزها سخت گیرانه تر شده

تخریب بافت های تاریخی معمولاً یکی از موضوعات چالش برانگیز در حوزه شهری در هر شهر محسوب می شود، در شرایطی مشابه بافت جهانی یزد، این چالش وضعیت متفاوت تری به خود می گیرد، مانند زمانی که بحث ضوابط و حتی طرح معماری بناهای بافت تاریخی مطرح می شود تا منطقه، هویت مناسب بافت پیدا کند. دهقانی معتقد است احیا و مرمت بافت جهانی سرعت گرفته و استانداردهای سخت گیرانه تری برای مرمت آن لحاظ می شود. «برای دادن کاربری اقامتی پذیرایی محدودیت های سخت گیرانه ای در بافت تاریخی وضع شده. همانطور که می دانید در بافت تاریخی لوله فاضلاب نداریم و راه آبی برای پساب به صورت سیستمی وجود ندارد. از طرف دیگر آب برای بنای تاریخی با بافت خشتی سرطان زاست. کاربری های اقامتی پذیرایی به دلیل اینکه مصرف آب بالایی دارند، محدودیت های سخت گیرانه ای برای مجوز راه اندازی پیش رو دارند، به طوری که اعلام شده بیش از این به کافی شاپ ها و رستوران ها و اماکن اقامتی در محدوده ثبت جهانی مجوز داده نشود.»

وعده هایی که در فاصله ملی تا جهانی شدن یزد داده شد

کمیته میراث جهانی یونسکو ۱۸ تیر ۱۳۹۶ در چهل و یکمین نشست خود در کراکوف لهستان، با اجماع اعضا، بخشی از بافت تاریخی

راضیه زرگری بافت تاریخی یزد، در سال های گذشته، با وجود بحران ها و بعضاً سیاست ایران هراسی غرب، هنوز در برنامه سفر گردشگران خارجی جای ویژه ای دارد، به خصوص در پنج سال اخیر که بافت تاریخی یزد به ثبت جهانی رسید. نکته مهم اما در این میان این است که آیا مدیریت گردشگری این شهر تاریخی هم راستای جهانی شدن یزد، جهانی شده است؟ از این نکته نمی توان گذشت که در این پنج سال اقدامات زیادی برای حفاظت از این عرصه توسط متولیان انجام شده، با این حال تصاویر بافت تاریخی یزد نازیباست؛ بسیاری از ساکنان این بافت که در سال های دور پویا و زنده بوده، به مناطق دیگر مهاجرت کرده اند و خانه های قدیمی حالا یا مجهول المالک هستند یا کثیرالمالک. خانه هایی که در باد و باران و سیل آسیب دیده و زشتی نمایی نیمه مخروبه جای زیبایی خاطر انگیز آنها را گرفته. به همه این معضلات خطرات ناشی از بارش های فصلی، سیلاب، آتش سوزی و رهاسازی فاضلاب را هم باید اضافه کرد.

در طول سال های گذشته و حتی قبل از ثبت ملی و جهانی شدن بافت تاریخی یزد، این بافت بیشترین ضربه را زمانی خورد که مردم بومی این منطقه به واسطه نبود امکانات و کم برخورداری از خدمات شهری، تمایلی به سکونت در این بخش نداشتند. همین روند باعث شد به مرور بافت تاریخی از ساکنان اصیل خالی شود.

خانه های تاریخی، مسکن اتباع شده است

خانه های قدیمی با دیوارهای کاهگلی و حیات های مرکزی، ساباط ها و دالان ها و طاق های قدیمی خالی از سکنه شدند. خانه های خالی شهرهای تاریخی این روزها مسکن اتباع کشورهای دیگر شده؛ این معضل صرفاً گریبان یزد تاریخی را نگرفته و دیگر شهرهای یادگار قدیم هم این روزها حال روز مشابهی دارند. «دلیلش ارزان بودن قیمت خانه برای اجاره کردن در بافت تاریخی یزد است؛ اتباع کشورهای دیگر به ویژه مردم شریف افغانستان بعضاً به صورت گروهی در

